

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Луценко-Миськів Лесі Ігорівни на дисертаційне дослідження Базалук Елеонори Олегівни на тему: «Юридико-психологічний механізм допомоги та захисту жінок і дівчат, що постраждали від насильства під час збройних конфліктів», поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Щодо ступеня актуальності обраної теми дисертації варто відзначити наступне. Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена рівнем важливості наукового осмислення теоретичних та гостротою прикладних проблем реалізації процедур надання психологічної допомоги та правового захисту жінкам і дівчатам, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів в Україні. Тут варто зосередитись на декількох аспектах. З кожним роком збільшується кількість військових конфліктів, що суттєво впливає на цивільне населення, особливо на жінок і дітей, які стають жертвами насильства. Крім того, існують значні прогалини в правовому полі щодо захисту постраждалих від сексуального насильства під час конфліктів, що вимагає подальших досліджень з метою вдосконалення законодавства на національному та міжнародному рівнях. Жінки та дівчата, які пережили насильство, часто потребують не лише правового захисту, а й комплексної психологічної допомоги, що актуалізує вивчення психологічних аспектів реабілітації постраждалих. Також, у багатьох країнах жінки стикаються з дискримінацією, яка поглиблюється під час конфліктів. Вивчення цих аспектів є необхідним для створення інструментів, що допоможуть боротися з цими явищами.

Таким чином, проблема захисту прав жінок і дівчат під час збройних конфліктів потребує глибокого наукового дослідження як з юридичної, так і з психологічної точки зору, що підкреслює важливість теми дисертаційної роботи.

Щодо обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизни й значення варто зауважити наступне. Дисертація містить наукові положення, висновки та рекомендації, обґрунтування яких висвітлено в дисертації належно. Зміст дисертаційного

дослідження відбиває логіку предмета наукового дослідження, він передбачає аналітику як теоретичної, так і практичної проблематики теми і кореспондуючих джерел. Дисертанткою опрацьовано достатню кількість теоретичних та нормативних джерел, що свідчить про різнобічний аналіз реальної теоретичної та прикладної проблематики теми дисертаційного дослідження. Дисертантка продемонструвала глибокі знання за темою дисертації, вміння аналізувати наукові підходи до вирішення фокусних питань щодо надання допомоги та захисту жінкам і дівчатам, що постраждали від насильства під час збройних конфліктів. Вона запропонувала з належним обґрунтуванням висновки теоретичного характеру, пропозиції щодо вдосконалення чинних нормативно-правових актів, які регулюють ці питання. Наведене вище свідчить про належне обґрунтування наукових положень, висновків та рекомендацій, які були сформульовані у дисертації.

Дисертація містить чимало наукових положень, висновків та рекомендацій, які мають важливе загальнонаціональне значення, що полягає у можливості застосування таких положень, висновків та рекомендацій у науково-дослідній сфері, законотворчій діяльності та освітньому процесі. На користь вказаного свідчать, зокрема, й два акти впровадження результатів дисертації, які додані до дисертації.

Дисертація містить достатньо наукових положень, висновків та рекомендацій, які характеризуються високим ступенем наукової новизни. Мета дисертаційної роботи полягає у вивченні особливостей та специфіки юридико-психологічного механізму допомоги та захисту жінок і дівчат, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів, виявленні ключових проблем його функціональності та розробці рекомендацій щодо їх подолання. Для досягнення поставленої перед дисертаційним дослідженням мети, було визначено ряд релевантних завдань, які мали бути вирішені у дисертації. Аналіз наукових положень, висновків та рекомендацій, наведених у дисертації, свідчить, що авторкою дисертації було послідовно та логічно вирішено кожне з завдань, поставлених у роботі, досягнуто мету дослідження.

Варто підтримати пропоноване авторкою дисертації визначення терміну «наси́льство», яке вона трактує як багатофакторний суспільно-небезпечний феномен, що репрезентує крайню форму вирішення конфліктних ситуацій у спосіб фізичного, психологічного, сексуального чи іншого прояву агресії або примусу, спричиненого взаємодією індивідуальних, міжособистісних, соціальних та структурних чинників, що створюють умови для його виникнення та існування. Теоретично цінно, що авторкою доведено наявність діалектичного взаємозв'язку між категоріями «механізм надання допомоги жінкам і дівчатам» та «механізм захисту жінок і дівчат», які постраждали від насильства під час збройного конфлікту в контексті забезпечення функціональності юридико-психологічних інструментів відновлення прав цієї категорії осіб, їх реабілітації та соціальної інтеграції, де: 1) механізм надання допомоги жінкам і дівчатам об'єктивує різноманітні прояви підтримуючих заходів, починаючи від надання медичної допомоги, психологічної підтримки та безпечного притулку у невідкладних ситуаціях, закінчуючи юридичним супроводом, сприянням у соціалізації; 2) механізм захисту жінок і дівчат доповнює систему таких заходів можливістю ініціації судових процесів, фінансовою підтримкою чи, наприклад, подальшим включенням у програми спеціальної реабілітації (у тому числі закордоном).

Заслуговують підтримки й обґрунтування авторки щодо необхідності встановлення безальтернативної заборони будь-яких проявів насильства, зокрема прийняття законодавчих норм, які мають чітко диференціювати його види, встановлювати міру відповідальності за його вчинення, наділяти жертв відповідними правами (у тому числі – на компенсації) та передбачати чіткі механізми та процедури їх захисту, а особливо – під час збройних конфліктів.

Влучним, на нашу думку, є висновок авторки, що робота психологів щодо надання допомоги та захисту жінкам і дівчатам, постраждалим від насильства під час збройних конфліктів не може існувати ізольовано між механізмів побудови різнорідних взаємозв'язків, зокрема і об'єднаних спільними цілями. Така взаємодія має прояв у різноманітних формах, – інформаційний обмін, обговорення (круглі столи, семінари, зустрічі для висловлення пропозицій і таке

інше), консультування, реалізація спільних заходів тощо, а необхідність її організації узагальнено представляється у вигляді двох основних аспектів: а) функціональний, що забезпечує ефективне та комплексне реагування на випадки насильства (об'єднання зусиль різних суб'єктів, таких як психологи, правоохоронні органи, медичні установи та соціальні служби, для надання постраждалим своєчасної та відповідної допомоги); б) організаційний, що об'єктивує необхідність отримання фахівцями спеціальних знань, джерелом яких є практикуючий психолог (підготовку та навчання всіх залучених осіб, щоб вони могли ефективно реагувати на потреби постраждалих і надавати їм необхідну допомогу).

У дисертації міститься значна кількість й інших наукових положень, висновків та рекомендацій, які характеризуються високим ступенем наукової новизни.

Щодо повноти викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, дотримання академічної доброчесності варто відзначити наступне. Дисертаційне дослідження є завершеною системною науковою працею, виконаною її авторкою самостійно. Дисертація відповідає вимогам, які ставляться до дисертації на здобуття ступеню доктора філософії: як стосовно змісту, так і стосовно оформлення.

Ґрунтуючись на матеріалах дисертаційного дослідження, її авторкою опубліковано наукові праці у загальній кількості 9 наукових публікацій, серед яких 5 статей – у наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук та 4 тези доповідей та повідомлень на чотирьох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Аналіз кількості та якості наукових праць, які були опубліковані, ґрунтуючись на матеріалах дисертаційного дослідження, дає підстави стверджувати про їх відповідність Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,

затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Таким чином наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, повною мірою викладені у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Проаналізувавши текст дисертаційного дослідження є всі підстави узагальнити наступне: дисертація виконана з дотриманням законодавства про захист авторських прав; в дисертації наявні релевантні посилання на використані інформаційні джерела, дані, відомості; у дисертації використані результати наукової діяльності, факти, джерела інформації, які є достовірними; в дисертації не виявлено академічного плагіату, фальсифікування, фабрикивання. Дисертація виконана з дотримання вимог академічної доброчесності.

Щодо зауважень й дискусійних питань стосовно положень дисертації варто звернути увагу на наступне. Загалом рецензія на дисертацію є позитивною, але потребують уваги й певні аспекти, щодо яких авторці дисертації було б доцільно надати пояснення при захисті дисертації.

1. Недосконалою є авторська позиція у висновках до розділу 2 щодо рівнів реалізації механізму надання допомоги та захисту жінкам і дівчатам, які постраждали від насильства під час збройного конфлікту, адже міжнародний рівень, в тому числі – міждержавний, перетинається з регіональним, відповідно виділення регіонального рівня є недоцільним.

2. У підрозділі 2.1 зазначається про доцільність виокремлення адміністративно-правового, соціально-економічного, медико-санітарного, інформаційно-освітнього, правоохоронного, правозахисного, юридико-психологічного тощо механізмів допомоги та захисту жінкам і дівчатам, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів як різновидів організаційно-правового. Такий диференційний поділ є занадто складним та включає перенасичені складові, які, при цьому ж, теоретично перетинаються.

3. Підкреслюючи доцільність запровадження участі психолога у моніторингових перевірках, не варто забувати про необхідність професійної підготовки таких фахівців, що вимагає чітких стандартів та вимог до їх відбору. Це

питання потребує окремого обговорення в контексті розробки та затвердження відповідних методичних рекомендацій (підрозділ 2.3).

4. Аналіз зарубіжних моделей функціонування юридико-психологічних механізмів допомоги та захисту жінок і дівчат, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів (підрозділ 3.1) значно б підвищився у рівні наукової цінності, якби авторкою були б проаналізовані моделі надання психологічної допомоги не лише у дискурсі воєнних конфліктів, але й в аспекті відновлення. Наприклад, надання психологічної допомоги українським мігрантам в країнах, у яких нині живуть багато українських жінок і дівчат (Польща, Великобританія, Німеччина тощо).

5. Залишилось незрозумілим, чому авторка акцентує увагу на тому, що у контексті забезпечення функціональності юридико-психологічного механізму надання допомоги та захисту жінкам і дівчатам, які постраждали від проявів насильства під час збройних конфліктів в Україні головним завданням є визначення його кінцевої мети.

Висловлені вище зауваження та рекомендації самі по собі є дискусійними та відображають авторське бачення рецензентом певних положень дисертації. Вони не знижують вагоме наукове значення дисертації та позитивне враження від неї.

Висновок. За своїм змістом дисертація Базалук Елеонори Олегівни на тему: «Юридико-психологічний механізм допомоги та захисту жінок і дівчат, які постраждали від насильства під час збройних конфліктів» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261, наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка

– Базалук Елеонора Олегівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

**доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
публічного права**

Деся ЛУЦЕНКО-МИСЬКІВ